Welke factoren bevorderen de plaatsing van leerlingen uit het speciaal onderwijs in het (speciaal) basisonderwijs?

Beantwoord door Esther Hoonhoud, Eline Mutsaers (antwoordspecialisten) en IJsbrand Jepma (kennismakelaar Kennisrotonde)

18 juli 2023

KR. 1621

Kort antwoord

Er zijn meerdere bevorderende factoren die bijdragen aan een succesvolle plaatsing van een leerling uit het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs. Allereerst is de motivatie van leerlingen om terug te stromen een belangrijke factor en is het succes van de plaatsing afhankelijk van de leeftijd en de ondersteuningsbehoeften van de leerling. Naast leerlingkenmerken zijn er ook omgevingskenmerken die invloed hebben op het succes van de plaatsing. Zo is ouderbetrokkenheid en een positieve, realistische houding van ouders ten opzichte van de plaatsing van belang in het proces. Daarnaast werkt een inclusieve schoolcultuur, een open en veilig klassenklimaat en een positieve attitude van de leerkracht tegenover de plaatsing van de leerling ook bevorderend. Een goede overdracht van de school van herkomst naar de nieuwe school, waarbij voldoende ondersteuning voor de leerling wordt geboden, maakt de plaatsing ook succesvoller.

Antwoord

Al geruime tijd vindt de ontwikkeling richting inclusiever onderwijs plaats, waarbij leerlingen met speciale ondersteuningsbehoeften zoveel mogelijk opgenomen worden in het regulier basisonderwijs (Van Veen & Van der Steenhoven, 2021). Eén van de doelen van inclusiever onderwijs is om leerlingen minder vaak naar het speciaal onderwijs te verwijzen en om hun verblijf daar minder permanent te maken (NRO, 2014). Volgens onderzoek van KPC (2023) gaat op dit moment ongeveer 5,5% van de totale populatie leerlingen met extra (intensieve) ondersteuningsbehoeften naar het speciaal onderwijs.

Een ontwikkeling die bijdraagt aan inclusiever onderwijs is de plaatsing van leerlingen vanuit het speciaal onderwijs in het regulier (of speciaal) basisonderwijs. Uit een vragenlijstonderzoek uit 2013 naar de praktijkervaringen van scholen met de plaatsing van leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs, specifiek cluster 4, naar regulier onderwijs, bleek dat ruim 28% van de reguliere scholen (PO: 12% en VO: 48%) hier in dat jaar mee te maken heeft gehad. Over het algemeen ging het om kleine aantallen per school per jaar, meestal om één leerling. De redenen voor deze plaatsing kunnen variëren. Vaak gaat het om een verzoek van het speciaal onderwijs vanwege het ontwikkelingsperspectief van de leerling, of een verzoek van de ouders en/of de leerling zelf. In een derde van de gevallen (volgens het speciaal onderwijs) is de aanleiding voor de plaatsing het verstrijken van de indicatietermijn, waarbij herindicatie niet nodig is. Uit dit onderzoek bleek ook dat het speciaal onderwijs 81% van de terugplaatsingen als geslaagd

beschouwde en het regulier onderwijs 77% van deze plaatsingen als geslaagd beoordeelde (Reitsma et al., 2013).

In (internationaal) onderzoek worden verschillende factoren benoemd die de plaatsing van leerlingen van speciaal onderwijs naar regulier onderwijs succesvol maken. Er is geen vergelijkend onderzoek beschikbaar waarbinnen de mate waarin deze factoren bijdragen aan het succes van de plaatsing met elkaar worden vergeleken. In dit antwoord wordt dan ook vooral verwezen naar beschrijvende onderzoeken en artikelen. Omdat er in internationaal onderzoek geen sprake is van speciaal basisonderwijs, beperken we ons tot factoren die de plaatsing van leerlingen vanuit het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs bevorderen. De onderzoeken die in dit antwoord worden benoemd richten zich vooral op de plaatsing van leerlingen met verstandelijke of lichamelijke beperkingen (in Nederland cluster 3) en met gedrags- of psychiatrische problemen (cluster 4). Er is minder onderzoek gedaan naar de plaatsing van leerlingen met een visuele beperking (cluster 1) of auditieve beperking (cluster 2) van het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs.

In dit antwoord bespreken we de meest relevante factoren die de plaatsing van leerlingen uit het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs succesvol (kunnen) maken. In de onderzoeken wordt benadrukt dat er nooit één factor doorslaggevend is voor succesvolle plaatsing. Het is altijd een combinatie van benaderingen en interventies en factoren die gebaseerd zijn op inclusieve principes (Lawrence, 2011) en waarbij altijd een individuele benadering nodig is (Cara, 2013).

De leerling

Internationaal onderzoek naar plaatsing in het regulier onderwijs beschrijft in de eerste plaats vooral kenmerken van de leerling als succesfactoren. Het belangrijkste voor succesvolle plaatsing is de motivatie van een leerling om terug te stromen (Atkinson & Rowley, 2019; Lawrence, 2011; Speciaal Gewoon, 2013; Thomas, 2015). Ook de zwaarte van sociale, emotionele, gedrags- en/of mentale gezondheidsproblemen van een leerling zijn bepalend in het succes van de terugstroom; sommige problemen zijn te groot om succesvol terug te stromen (Lawrence, 2011). Vooral voor leerlingen met externaliserend gedrag lijkt het lastiger te integreren in het regulier onderwijs; deze leerlingen hebben meestal moeite zich aan te passen aan de nieuwe setting, laten niet passend gedrag zien, hebben moeite met sociale aansluiting en worden vaak ook niet begrepen door leeftijdsgenoten (Boswinkel & van leeuwen, 2008). Ook kunnen zij angst oproepen bij andere leerlingen en kopieergedrag bevorderen (de Boer et al., 2023).

Ouderbetrokkenheid is van belang

Ouderbetrokkenheid is een belangrijke factor voor een succesvolle integratie in het regulier onderwijs (Atkinson & Rowley, 2019; Lawrence, 2011; Reitsma et al., 2013; Sontag et al., 2012).

Daarom is heldere communicatie tussen ouder, leerkracht en school over de verwachtingen, de zorgbehoefte van de leerling en het onderwijsaanbod op de nieuwe school essentieel om de plaatsing van de leerling te laten slagen (Atkinson & Rowley, 2019; Gibb et al., 2007; Reitsma et al., 2013; Sontag et al., 2012). Het is bevorderlijk wanneer de neuzen van deze partijen allemaal dezelfde kant op staan en dat er vanuit de ouders een vertrouwen is richting de school en het proces (Sontag et al., 2012).

Ook is het van belang voor het proces dat ouders het kind en het proces steunen, en positief maar realistisch staan ten aanzien van de overgang (Atkinson & Rowley, 2019; Lawrence, 2011). Wanneer ouders niet achter het proces staan, doordat zij bijvoorbeeld een ander idee hebben van de zorgbehoefte van het kind of van wat passend onderwijsaanbod is, blijkt een succesvolle integratie lastig (Atkinson & Rowley, 2019; Lawrence, 2011; Sontag et al., 2012). Dit geldt ook wanneer ouders angstgevoelens hebben tegenover het proces of geen realistisch beeld hebben van het proces en de uitkomsten (Gibb et al., 2007; Lawrence, 2011; Reitsma et al., 2013).

Een positieve attitude ten opzichte van inclusie

De attitude ten opzichte van inclusie binnen de 'nieuwe school' is cruciaal bij succesvolle plaatsing van een leerling vanuit het speciaal onderwijs: een inclusieve school- en gemeenschapscultuur, waarbij gewerkt wordt met een kindgerichte aanpak, waar voldoende bewustzijn is van de behoeften van de leerlingen en er voldoende toewijding is om te voldoen aan deze behoeften zorgt voor succesvolle deelname van de leerling aan het regulier onderwijs (Atkinson & Rowley, 2019; Gibb et al., 2007; Lawrence, 2011).

Het creëren van een open, veilig en positief leerklimaat in de klas waar de leerling geplaatst wordt, bevordert volgens verschillende onderzoeken de integratie van de leerling (Gibb et al., 2007; Lawrence, 2011; Sontag., 2012). Een positieve attitude en support van de leerkracht tegenover de plaatsing van de leerling speelt hierin een grote rol (Atkinson & Rowley, 2019; Gibb et al., 2007; Kroesbergen et al., 2010; Monsen & Frederickson, 2004; Sontag et al., 2012). Leerkrachten die kennis hebben van de problematiek van leerlingen uit het speciaal onderwijs zijn vaak beter toegerust om de juiste ondersteuning te bieden, wat de plaatsing bevordert. Ze begrijpen de diverse ontwikkelingsniveaus en mogelijke uitdagingen die leerlingen kunnen ervaren wanneer ze de overstap maken naar het reguliere onderwijs (Frederickson et al., 2004; Gibb et al., 2007). Het is dan ook belangrijk dat leraren en ondersteuners in het regulier onderwijs voldoende tijd krijgen om na te denken over hun werkwijze rondom de leerling en om hier aanvullend kennis over te vergaren (Reitsma et al., 2013).

Samenstelling van de klas

Daarnaast moet er bij plaatsing van een leerling vanuit het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs voldoende aandacht zijn voor de samenstelling van de klas (Reitsma et al., 2013), ook in samenhang met de belastbaarheid van de leraar (De Boer et al., 2023). De omgang met klas- en schoolgenoten is een belangrijke factor voor succes; wanneer de leerling geen vriendschap(pen) (heeft) ontwikkeld met leerlingen in de nieuwe klas of wanneer de andere leerlingen de leerling niet accepteren in hun groep, dan is de terugstroom minder succesvol (Lawrence, 2011). Roberts en Zubrick (1992) stellen dat afwijzing en pesten van de leerling bij plaatsing vanuit speciaal onderwijs in regulier onderwijs de wil bij deze leerling vermindert om op sociaal vlak mee te doen, wat de plaatsing minder succesvol maakt.

Begeleiding bij de overstap

Goede communicatie en afstemming tussen de school van herkomst en de nieuwe school is in dit proces cruciaal (Frederickson et al., 2004; Reitsma et al., 2013). Zo moet er een goede overdracht zijn van de school van herkomst naar de nieuwe school (Sontag et al., 2012), zodat de mogelijkheden van de leerling goed ingeschat kunnen worden (Reitsma et al., 2013). Verder werkt goede ondersteuning van de leerling bevorderend in dit proces (Thomas, 2015), bijvoorbeeld door ambulante begeleiding te bieden (Reitsma et

al., 2013) of door te werken met een ondersteuner in de klas (De Boer et al., 2023). Het komt het proces ten goede als de ondersteuning vanuit de school van herkomst (gedeeltelijk) doorloopt nadat de leerling is teruggeplaatst (Lawrence, 2011; Sontag et al., 2012). De reguliere scholen kunnen de problematiek soms te complex vinden en hun eigen ondersteuning is dan niet voldoende, waarbij ondersteuning vanuit de speciale school van herkomst een oplossing kan bieden.

Een samenwerkingscontract tussen de scholen

Een drempel voor de plaatsing van leerlingen van het speciaal onderwijs in het regulier onderwijs kan restrictief aanname- en plaatsingsbeleid tussen scholen zijn (Reitsma et al., 2013). Volgens Jenkins en Miller (1995) kan een samenwerkingscontract tussen reguliere en speciale scholen, met daarin afspraken over de plaatsing van het speciaal onderwijs in het reguliere onderwijs, bevorderend zijn. Het maken van afspraken zorgt voor toewijding en betrokkenheid en op deze manier wordt een gezamenlijke verantwoordelijkheid gevoeld om te zoeken naar de best passende plek voor een leerling.

Geraadpleegde bronnen

Atkinson, G. C., & Rowley, J. D. (2019). Pupils' views on mainstream reintegration from alternative provision: a Q methodological study. *Emotional and Behavioural Difficulties*, *24*(4), 339–356.

Boswinkel, N., & van Leeuwen, A. B. (2007). *Doe maar gewoon...: een exploratief onderzoek vanuit een leerplankundig perspectief.*

Cara, M. (2013). *Academic and social outcomes of children with SEN in the general education classroom.* Journal of Educational and Social Research, 3(7), 90.

de Boer, A., & Tenback, C. (2023). *Op naar geïntegreerde onderwijsvoorzieningen: Tussenrapportage over de tweede meting van het praktijkonderzoek.*

Frederickson, N., Dunsmuir, S., Lang, J., & Monsen, J. J. (2004). Mainstream- special school inclusion partnerships: pupil, parent and teacher perspectives. *International Journal of Inclusive Education*, *8*(1), 37–57.

Gibb, K., Tunbridge, D., Chua, A., & Frederickson, N. (2007). Pathways to inclusion: Moving from special school to mainstream. *Educational Psychology in Practice*, *23*(2), 109–127.

Jenkins, S. M., & Miller, A. (1995). The Re-integration of Pupils with Emotional and Behavioural Difficulties from Special Schools and Units into Mainstream Schools. *Educational Psychology in Practice*, *11(2)*, 45-52.

Kroesbergen, E. H., Sontag, L., Van Steensel, R., Leseman, P. P., & Van Der Ven, S. (2010). Plaatsing van leerlingen met een beperking in het reguliere onderwijs: de ontwikkeling van schoolvaardigheden, competentiebeleving en probleemgedrag. *Pedagogische Studien*, *87*(5), 350–366.

Lawrence, N. J. (2011). What makes for a successful re-integration from a pupil referral unit to mainstream education? An applied research project. *Educational Psychology in Practice*, *27*(3), 213–226.

McGuire, S. N., & Meadan, H. (2022). Social Inclusion of Children with Persistent Challenging Behaviors. *Early Childhood Education Journal, 50(1)*, 61-69.

Monsen, J. J., & Frederickson, N. (2004). Teachers' attitudes towards mainstreaming and their pupils' perceptions of their classroom learning environment. *Learning Environments Research*, *7*(2), 129–142.

NRO (2014). Programmering Evaluatie Passend Onderwijs. Den Haag.

Reitsma, M., Sontag, L., Schipper, A., & de Wit, C. (2013). *Van speciaal naar regulier onderwijs: een vragenlijstonderzoek naar de praktijkervaringen van scholen met de terugplaatsing van leerlingen uit het (voortgezet) speciaal onderwijs cluster 4 naar regulier onderwijs.*

Roberts, C., & Zubrick, S. (1992). Factors influencing the social status of children with mild academic disabilities in regular classrooms. *Exceptional children, 59(3)*, 192-202.

Sontag, L., Reitsma, M., & Schipper, A. (2012). *Van speciaal naar regulier onderwijs: Kenmerken van succesvolle plaatsing van leerlingen met specifieke onderwijsbehoeften in het regulier onderwijs.*

Speciaal Gewoon. (2013). Handreiking De overstap van leerlingen van speciaal naar regulier onderwijs [Brochure].

Thomas, D. (2015). Factors affecting successful reintegration. *Educational studies*, *41*(1–2), 188–208.

Van Veen, D., & Van der Steenhoven, P. (2021). *Werken aan inclusiever basisonderwijs. Verkennend onderzoek onder basisscholen in Nederland.* Amsterdam: NCOJ.

Over deze vraag

Opgesteld door:	Esther Hoonhoud, Eline Mutsaers (antwoordspecialisten) en IJsbrand Jepma (kennismakelaar Kennisrotonde)
Vraagsteller:	directeur bestuurder samenwerkingsverband passend onderwijs
Onderwijssector:	Primair onderwijs, speciaal onderwijs
Trefwoorden:	Regulier onderwijs, speciaal onderwijs, terugplaatsing, plaatsing, bevorderende factoren, zorgleerling, overstap
Referentie:	Kennisrotonde. (2023) *Welke factoren bevorderen de plaatsing van leerlingen uit het speciaal onderwijs in het (speciaal) basisonderwijs?* (KR.1621)

Dit antwoord is gepubliceerd op Kennisrotonde.nl. De Kennisrotonde is samen met NCO en Onderwijskennis een dienst van het NRO.